

ارزیابی رضایت شهروندان از عملکرد و کارآیی شاخص‌های زیباسازی شهر (مطالعه موردی: تهران، منطقه ۶ شهرداری)

بتول مجیدی خامنه^{۱*}، حسن جنگی^۲

۱- عضو هیئت علمی گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی

پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۸/۱۱

تأیید نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۵/۲۰

چکیده

زیبایی از مقوله‌های مهم در راستای دستیابی به آرامش روحی و روانی شهروندان محسوب می‌شود. بدون توجه به عناصر زیباساز در طراحی محیطی شهرها، نمی‌توان به طراوت و شادابی کالبدی دست یافت. این پژوهش با هدف تحلیل و رتبه‌بندی عملکردهای زیباشناسانه در منطقه ۶ تهران، تهیه و تنظیم شده است. دو متغیر مهم رضایت و کارآیی با تأکید بر هفت شاخص (تعداد عناصر زیباساز، جانمایی، شکل و فرم، رنگ، تناسب محیطی، نورپردازی و خوانایی) از طریق نرم افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد که بین رضایت مردم و عملکرد سازمان زیباسازی شهر تهران، با همبستگی "۰/۶۳۸" رابطه‌ی مستقیمی وجود دارد. در ارتباط با شاخص کارآیی و عملکرد سازمان، نیز بهترین عملکرد مربوط به شاخص جانمایی با میانگین ۲/۹۱ برای مردان و رنگ با میانگین ۳/۱۱ برای زنان است. کمترین میانگین نیز مربوط به شاخص تعداد عناصر با میانگین ۲/۲۴ برای مردان و ۲/۳۴ برای زنان است. در ارتباط با رضایت کلی از سازمان زیباسازی نیز بیشترین میانگین با ۳/۷۶ مربوط به شاخص رنگ و کمترین میانگین با ۱/۹۱ برای شاخص نورپردازی ثبت گردیده است. در نهایت برای رتبه‌بندی نواحی منطقه به منظور سنجش میزان رضایت و عملکرد از مدل AHP استفاده شده است. ناحیه دو با ۰/۲۸ امتیاز بالاترین و ناحیه یک با ۰/۱۰۴ امتیاز از پایین‌ترین امتیاز بر اساس عملکرد و رضایت کل شهروندان برخوردار شده است. نتایج پژوهش نشان داد که تأکید بر تندیس‌های شهری، پارک‌های منطقه‌ای، تأمین روشنایی، مبلمان شهری، تغییر کاربری اماکن متروک و نظافت محلی و بهره‌گیری از ایده‌های خلاقانه از مهم‌ترین راهکارهای پیش رو برای بهبود وضعیت فعلی در حوزه‌ی زیباسازی منطقه است.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی، زیبایی، زیباسازی، منظر شهری، تهران، AHP

مقدمه

امروزه مشکلات کلان شهرها فقط در ازدیاد جمعیت، ترافیک، گرانی، اقتصاد و نابسامانی‌های زیست محیطی و ... خلاصه نمی‌شود؛ بلکه انواع ناهنجاری‌های رفتاری، مشکلات اجتماعی و فشارهای روحی و روانی ناشی از سیمای نامناسب شهر دیده می‌شود. در عصر حاضر، سیمایی از شهر مورد توجه است که با طرح‌های بدیع و مدرن، به همراه نورپردازی‌های شبانه، جذابیت خود را حفظ کرده و خودنمایی کند، بی توجه به این که این طرح‌ها چه تأثیری در ذهن مخاطب شهری و شهروند ساکن شهر خواهد گذاشت. از این رو در ارتباط با مبلمان شهری، باید به عناصر زیباساز توجه کافی نشان داد. یکی از نمونه‌های بارز زیباسازی، تابلوهای تبلیغاتی است که جاگذاری نامناسب آن‌ها به تعبیر شووان مانند خوره‌ای کثیف و موهن، طبیعت را می‌بلعد (شووان، ۱۳۷۲). از دیگر عوامل زیباسازی شهر می‌توان به نیمکت‌ها و سکوها (ضمن توجه به اندازه‌ی مناسب و جاگذاری در مکان مطلوب)، (کلانتری و اخوت، ۱۳۹۰)، آب‌نماها (جهت ایجاد تصاویر انتزاعی و حالات ذهنی در فرد)، گلدان‌های خیابانی (موثر در ایجاد فضای دلنشین و بکر)، (مرتضایی، ۱۳۷۶)، سطل‌های زباله (به دور از معرض دید روزانه، نازیبایی و عدم تناسب)، (کلانتری، ۱۳۹۰)، ادوات آتش‌نشانی، صندوق‌های پستی، صندوق‌های صدقه، آبخوری‌ها، کیوسک‌ها، ایستگاه‌های اتوبوس، طراحی درختان، پارکینگ‌ها، کف‌پوش‌ها و همچنین ساختمان‌های مسکونی و ... اشاره نمود.

در مجموع وقتی سخن از زیبایی شهر به میان می‌آید تصور می‌شود که مردم فقط به زیبایی ظاهری چون آرایش ساختمان‌ها، خیابان‌ها یا به دست گرفتن یک قلم نقاشی و رنگ آمیزی سطوح

فکر می‌کنند؛ در حالی که زیبایی از نگاه عموم مردم و شهروندان به گونه‌ای است که تمام عرصه‌های مادی و معنوی انسان را در بر می‌گیرد. شهری زیباست که فرصت زیستن بدهد و هیجان و نظم، شادی و آرامش، رویا، سکوت و همه این‌ها را برای شهروندان به ارمغان آورد (جهانشاهی، ۱۳۸۵). از آنجائیکه بخش عمده‌ای از فضاهای شهری با عامل زیباسازی عینیت و ساختار کالبدی به خود می‌گیرند، پژوهش حاضر سعی دارد تا به تأثیر این مقوله در یکی از مناطق اصلی کلانشهر تهران یعنی منطقه ۶ بپردازد. لذا با توجه به این سوال که عملکرد زیباسازی منطقه چگونه بوده است؟ و فرضیه‌ی مورد نظر که میزان رضایت شهروندان منطقه‌ی مورد مطالعه متناسب با عملکرد زیباسازی شهر نمی‌باشد؛ به شناخت متغیرهای مربوط به آن یعنی تعداد عناصر زیباساز، جانمایی، شکل و فرم، رنگ، تناسب محیطی، نورپردازی و خوانایی پرداخته و در نهایت میزان تأثیرگذاری هرکدام در نواحی منطقه مشخص می‌گردد.

مواد و روش‌ها

زیبا از مصدر زبیدن دارای معنایی چون: زبیده، شایسته، نیکو، جمیل، خوش نما و آراسته است. در یونان باستان زیبایی «کالون» خوانده می‌شد و در نظر فیلسوفان آن عصر صفتی بود که در درون انسان سرور و رضایتمندی ایجاد می‌کرد (صلیبا، ۱۳۶۶). زیبایی زمینه‌ای طبیعی دارد اما طبیعت نیست و حتی عناصری از وجود مطلق است (کاودول، ۱۹۷۴) گاستالا زیبایی را بیان آنچه ناگفتنی است و کشف آنچه کشف نشدنی است معرفی می‌کند (گاستالا، ۱۳۵۸). فروغی در «سیر حکمت در اروپا»، زیبایی را همان صورت می‌داند که ماده را در قدرت خود در می‌آورد و

قرارگیری و همچنین طراحی عناصر زیباساز در محیط، رویکرد روان شناسانه (تأکید بر مسائل روان شناختی و آرامش روحی-روانی همانند رنگ، نحوه‌ی نورپردازی و خوانایی) و در نهایت عامل پیوند دهنده‌ی این دو یعنی جغرافیا (رویگرد سوم) که به ارزیابی مجموعه‌ی این عوامل در بستر مکان پرداخته و با تحلیل عناصر زیباساز به رتبه-بندی در سطح خردتر / ناحیه می‌پردازد.

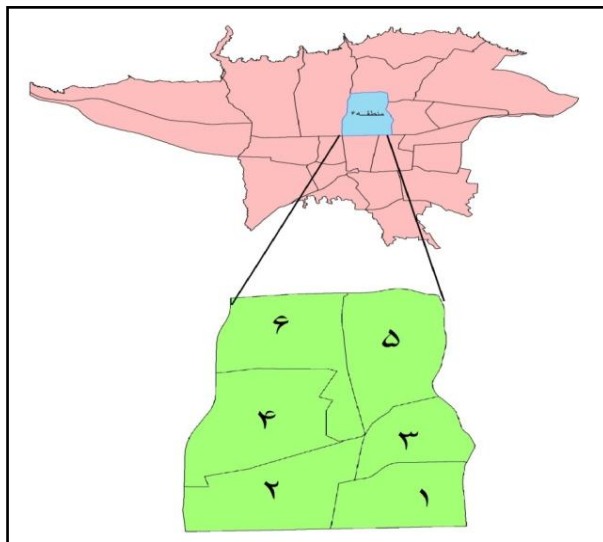
توجه به مقوله‌ی زیبایی یکی از مهم‌ترین مباحث در زندگی بشر بوده است. این مقوله در ایران یکی از مباحث گمنام و بسیار کم‌ارزش در مباحث شهری بوده و تحقیقات بسیار اندکی در این زمینه انجام پذیرفته است. متولی (۱۳۸۹)، در پژوهش «بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی، نمونه‌ی موردی: مسیر گردشگری دارآباد تهران»، به مطالعه‌ی حرکت و دیدهای متوالی در منظر شهری منطقه-ی دارآباد پرداخته و تجربه‌ی زیباشناختی ناشی از حرکت در طول فضا را عامل مهمی در درک فضا می‌داند. رجبعلی (۱۳۹۱) در پژوهش «اصول عمومی در رهنمودهای طراحی شهری جهت ارتقاء کیفیت سرزندگی با رویکرد مناسب سازی»، به مطالعه عرصه‌های عمومی تنزل یافته و با کیفیت پایین در راستای سرزندگی نوین پرداخته و سعی در برقراری تعاملات انسانی و مکانی پویا با این اماکن داشته است. جعفریان و خیرخواه (۱۳۹۱)، در پژوهش ارائه‌ی رویه‌ی نظام‌مند انتخاب مشاور با هدف تدوین برنامه‌ی استراتژیک در مدیریت شهری، مطالعه‌ی موردی: سازمان زیباسازی شهر تهران، به مطالعه‌ی شاخص‌ها و زیرشاخص‌های اختصاصی و عمومی در سطح تهران پرداخته و با ارائه‌ی یک الگو و ایده‌ی نظام-مند، راهکار کاهش ریسک انجام پروژه را پیشنهاد می‌دهند.

وحدت می‌دهد، تابش روحی که بر جسم می‌افتد و پرتو عقلی است که بر نفس می‌تابد (فروغی، ۱۳۴۴). هربرت رید تعریف می‌کند که: زیبایی عبارت است از نوعی پیوند و هماهنگی قوی حاصل از روابط صوری در ادراکات حسی انسان (هربرت، ۱۹۹۲). در مجموع مطالعات اخیر نشان می‌دهد، ترجیحات زیبایی از یک مکان با نوع نگرش مرتبط است (کاپلان و کاپلان، ۱۹۹۱). به ویژه خاطرات جمعی یا اجتماعی و ابعاد معنایی در احساس آرامش روحی و روانی شهروندان از یک منظر و نوع درک زیبایی بسیار موثر است (بویر، ۱۹۹۴). در ارتباط با علم شناخت زیبایی یعنی زیبایی‌شناسی نیز آمده است که: به معنی ادراک است و به بررسی روش‌های احساس محیط و موقعیت فردی در داخل آن می‌پردازد (گروتز، ۱۳۸۳).

منظر شهری عینیت قابل ادراک و فضای مورد ادراک ما از واقعیت موجود شهر پیرامونمان است (حبیب، ۱۳۸۵). منظر شهری مفهومی از شهر است که توسط شهروندان و بر اساس تجربه آن‌ها از مکان پدید می‌آید (شیبانی و استوار زیجردی، ۱۳۹۰). شهروندی نیز عبارت است از عضویت در جامعه ملی که موجب به وجود آمدن مجموعه‌ای از حقوق برابر مبتنی بر عدالت در یک جامعه می‌شود (کوهن و کندی، ۲۰۰۰). گفتنی است الزامیست که در ارتباط بین شهروند و جامعه بر جنبه‌های اخلاقی، معنوی، و عملی تأکید شود (بن حبیب، ۲۰۰۲). گروهی از صاحب نظران (گلدینگ، ۱۹۹۳؛ کمیس، ۱۹۹۰) بر تحقق شهروندی بر توده‌ی مردم تأکید دارند که در آن بر ارزش‌های اجتماعی و روابط رایج و در برخی بر محتوا و شکل شهروندی تأکید شده است. مبانی حاکم بر تحقیق نیز بر سه رویکرد استوار است: رویکرد معمارگرایانه (مطالعه‌ی نحوه

می‌شود. بخش عمده‌ای از منطقه به عنوان استخوان‌بندی شهر تهران و مرکز ثقل جدید، حکومتی- اداری و تجاری (C.B.D) ایفای نقش می‌نماید.

محدوده‌ی مورد مطالعه: منطقه‌ی ۶ به لحاظ موقعیت جغرافیایی در حوزه‌ی مرکزی شهر تهران واقع شده که از سمت شمال به منطقه سه، از شرق به منطقه‌ی هفت، از جنوب به مناطق ده، یازده و دوازده و از غرب به منطقه‌ی دو محدود

شکل ۱: محدوده‌ی مورد مطالعه (منطقه‌ی ۶ تهران)

منطقه پرسشنامه‌ای حاوی سوالاتی در چارچوب سوالات باز و بسته طراحی و در نواحی مختلف منطقه ۶ توزیع گردیده است. جامعه‌ی آماری تحقیق حدود ۲۳۷ هزار نفر در سال ۱۳۹۲ بوده که بر اساس نمونه‌گیری مورگان و کوکران، تعداد ۳۸۴ نمونه تصادفی انتخاب گردیده است. شاخص‌های اصلی برای سنجش رضایت و عملکرد زیباسازی منطقه شامل تعداد عناصر زیباساز، جانمایی، شکل و فرم، رنگ، تناسب محیطی، نورپردازی و خوانایی بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نرم افزار تحلیلی SPSS و آزمون‌های مربوط به آن چون پیرسون استفاده شده و در نهایت از مدل مفهومی AHP برای رتبه‌بندی میزان رضایتمندی شهروندان نواحی مختلف استفاده شده است.

این منطقه به ۶ ناحیه و ۱۸ محله تقسیم می‌شود. ناحیه ۱ به عنوان کم جمعیت‌ترین و ناحیه ۲ به عنوان پر جمعیت‌ترین ناحیه شناخته می‌شود. همچنین بیش از ۳۰ درصد ساختمان‌های دولتی و خصوصی در این منطقه واقع شده است؛ که می‌توان به استقرار ۱۰ وزارتخانه و ۱۴۲ سازمان تابعه (۴۰ درصد تهران)، ۴۹ دانشگاه و مؤسسه‌ی آموزش عالی (۵۰ درصد تهران)، ۶۶ بیمارستان و مرکز درمانی (۳۰ درصد تهران)، ۲۶ سفارتخانه و دفتر سازمان‌های بین‌المللی (۳۰ درصد تهران)، و صدها مرکز اداری، مالی، اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای اشاره نمود.

روش تحقیق: روش تحقیق به صورت توصیفی- تحلیلی بوده و جمع آوری داده‌ها با استفاده از مطالعات اسنادی - کتابخانه‌ای و اطلاعات میدانی حاصل از منطقه انجام پذیرفته است. برای بررسی فرضیه‌ی تحقیق و ارزیابی عناصر زیباساز در

نتایج

عناصر کیفی موثر بر زیباسازی شهر: یکی از عناصر تأثیر گذار بر کیفیت بصری منظر شهری «رنگ» است که سبب تلطیف روحیات شهروندان در شهرهای شلوغ می‌شود. می‌توان گفت رنگ‌ها برای شهروندان حکم نشانه‌ها را دارند؛ مثلاً رنگ فیروزه‌ای در فرهنگ ایران نماد بناهای مقدس و اسلامی می‌باشد. شکل و فرم عبارت است از «تظاهر حسی یک پدیده که خود را در معرض قضاوت قرار می‌دهد». توجه به هماهنگی رنگ‌ها می‌تواند در تقویت تأثیرگذاری و اثر بخشی آن‌ها بر شهروندان نقش مهمی را ایفا نماید (گولانی، ۱۹۹۶). خوانایی نشان دهنده‌ی میزان سهولت خواندن و فهمیدن نوشته‌ها است. یک متن خوانا، متنی است که خوانندگان آن بتوانند به صورت روان آن را بخوانند و به آسانی مفهوم آن را درک نمایند. نورپردازی شهری به ساده‌ترین بیان، تحت تأثیر قرار دادن کیفیت زندگی از طریق طیف نوری مناسب است. از جمله فضاهایی که برای طراحی نورپردازی باید در نظر گرفته شود؛ عبارتند از: خیابان‌ها، مسیرهای پیاده، مسیرهای مخصوص دوچرخه، فضاهای فروشگاه‌ها، نماهای ساختمانی (مانند ساختمان‌های باستانی)، بناهای یادبود عمومی و اماکن مقدس و پارک‌ها. درجه‌ی تناسب یک عنصر با محیط بیانگر آن است که

طرح و ایده به کار رفته تا چه حد با محیط خود سازگاری و تناسب دارد. جانمایی نیز به معنای ساده‌ی آن عبارت است از هنر طراحی و جاگذاری عناصر زیباساز برای یک مکان خاص بر اساس مناسب‌ترین اصول طراحی، به طوری که قرارگیری آن در یک مکان دیگر از زیبایی محیطی بکاهد. مهم‌ترین متغیر وابسته برای سنجش میزان عملکرد و کارایی عناصر زیباساز، بهره‌گیری از متغیر رضایت و خصوصاً رضایت کلی ساکنین از منطقه است. برای دستیابی به این هدف از شهروندان خواسته شد تا رضایت خود از هر یک از شاخص‌های زیباساز را اعلام نمایند. با توجه به فرض اولیه که بین رضایت و کارایی رابطه‌ی مستقیمی برقرار است؛ مشخص شد که شاخص‌هایی که از عملکرد بهتری برخوردارند، رضایت بیشتری را نیز جلب نموده‌اند. بیشترین رضایت مربوط به شاخص رنگ با میانگین ۳/۷۶ و شاخص تناسب محیطی با میانگین ۳/۳۶ و کمترین رضایت مربوط به شاخص نورپردازی با میانگین ۱/۹۱ و شاخص خوانایی با میانگین ۲/۶۱ تشخیص داده شد. رضایت کلی همه شاخص‌ها نیز عدد ۲/۸۹ یا رضایت کم تا متوسط است (جدول ۱).

جدول ۱: توزیع پاسخ‌های نمونه آماری بر حسب رضایت از شاخص‌های زیباساز

رضایت کلی شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
تعداد	۸۷	۹۴	۹۶	۸۴	۲۳	۲/۶۴
جانمایی	۶۹	۸۸	۹۸	۹۳	۳۶	۲/۸۴
شکل و فرم	۵۰	۶۶	۱۱۲	۱۰۴	۵۲	۳/۱۱
رنگ	۲۱	۳۶	۷۴	۱۳۶	۱۱۷	۳/۷۶
تناسب محیطی	۳۶	۶۴	۸۹	۱۱۶	۷۹	۳/۳۶
نورپردازی	۱۶۱	۱۳۱	۶۷	۱۶	۹	۱/۹۱
خوانایی	۹۲	۹۹	۸۹	۷۵	۲۹	۲/۶۱
مجموع	۵۱۶	۵۷۸	۶۲۵	۶۲۴	۳۴۵	۲/۸۹

می‌باشد. عملکرد کلی همه شاخص‌ها نیز عدد ۲/۷۵۹ یا کارایی ضعیف تا متوسط را نشان می‌دهد (جدول ۲).

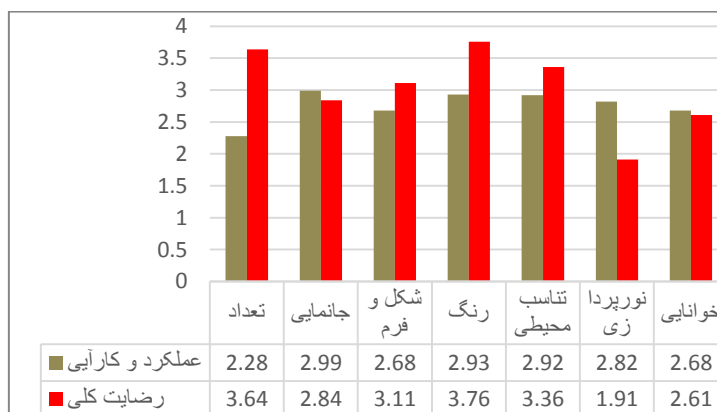
همچنین، بهترین عملکرد مربوط به شاخص جانمایی با میانگین ۲/۹۹ و شاخص رنگ با میانگین ۲/۹۳ می‌باشد. ضعیف‌ترین عملکرد مربوط به شاخص تعداد با میانگین ۲/۲۸ و شاخص خوانایی و شکل و فرم با میانگین ۲/۶۸

جدول ۲: توزیع پاسخ‌های نمونه آماری بر حسب عملکرد عناصر زیباساز

شاخص	عملکرد کلی	خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	خیلی خوب	میانگین
تعداد		۱۰۹	۲۶۴	۲۴۶	۱۹۶	۶۰	۲/۲۸
جانمایی		۶۹	۱۵۲	۲۷۹	۳۲۴	۳۲۵	۲/۹۹
شکل و فرم		۸۳	۲۰۸	۲۶۱	۲۸۴	۱۹۵	۲/۶۸
رنگ		۶۱	۱۶۲	۳۳۹	۳۲۴	۲۴۰	۲/۹۳
تناسب محیطی		۵۲	۱۸۲	۳۶۳	۲۹۶	۲۳۰	۲/۹۲
نورپردازی		۸۵	۱۴۲	۳۱۸	۲۷۶	۲۶۵	۲/۸۲
خوانایی		۷۸	۱۸۲	۳۷۲	۲۳۶	۱۶۰	۲/۶۸
مجموع		۵۱۶	۵۷۸	۶۲۵	۶۲۴	۳۴۵	۲/۷۵۹

است. میانگین عملکرد شاخص نورپردازی نیز عدد ۲/۸۲ به دست آمد که عملکرد ضعیف و نزدیک به متوسط را نشان می‌دهد. این شاخص کمترین میانگین را به خود اختصاص داده و با ۱/۹۱ از وضعیت بسیار ضعیفی برخوردار است. کارایی و عملکرد تناسب محیطی بر اساس نتایج پرسشنامه نیز عدد ۲/۹۲ و میزان رضایت ۳/۳۶ را نشان می‌دهد (شکل ۲).

با توجه به مجموع اطلاعات از ارزیابی شاخص‌های زیباساز، میانگین عملکرد کلی عناصر بر اساس هفت شاخص تأثیرگذار عدد ۲/۷۵۹ و میزان رضایت کلی نیز ۲/۸۹ به دست آمد که در کل رضایت کم تا متوسط را نمایش می‌دهد. این بدان معناست که حداکثر رضایت و کارایی در منطقه به عدد ۳ که حد متوسط می‌باشد، نیز نرسیده است. بیشترین میزان رضایت مربوط به رنگ با ۳/۷۶

شکل ۲: توزیع پاسخ‌های نمونه آماری بر حسب رضایت کلی و عملکرد شاخص‌های زیباساز

۰/۰۱۹ که از ۰/۰۵ کمتر است، مثبت ارزیابی شده است. مقدار پیرسون نیز ۰/۶۳۸ است که در کل بیانگر آن است با افزایش عملکرد سازمان، میزان رضایت مردم نیز افزایش می‌یابد (جدول ۳).

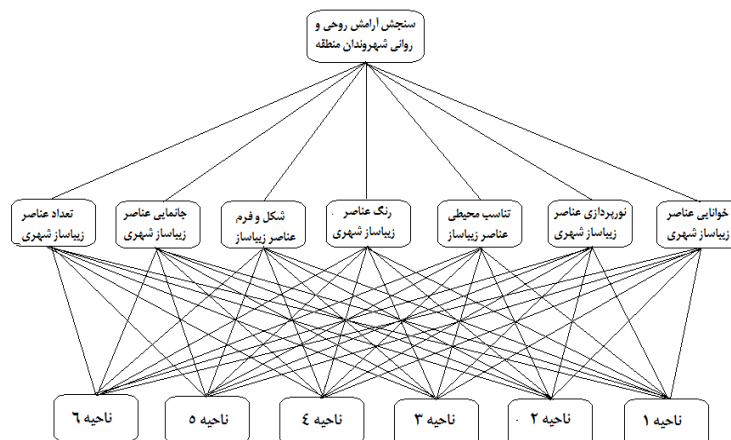
برای سنجش همبستگی بین دو شاخص رضایت مردم و عملکرد و کارآیی سازمان نیز از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردیده است. آزمون پیرسون نشان می‌دهد که رابطه‌ی بین رضایت مردم و عملکرد سازمان با توجه به سطح معناداری

جدول ۳: آزمون همبستگی پیرسون بین رضایت مردم و عملکرد سازمان

		rezayat	amalkerd
Rezayat	Pearson Correlation	1	.638**
	Sig. (2-tailed)		.019
	N	384	384
Amalkerd	Pearson Correlation	.638**	1
	Sig. (2-tailed)	.019	
	N	384	384

امتیازدهی به تمامی شاخص‌ها و گزینه‌ها با دقت تمام انجام پذیرفته و رتبه بندی نهایی بر اساس امتیاز نهایی انجام می‌گیرد. امتیاز هر متغیر نیز بر اساس میزان ارجحیت از ۱ تا ۹ تنظیم گردیده و نواحی با میانگین بالاتر از ارجحیت بالایی را نشان می‌دهند. برای شروع رتبه‌بندی قبل از هر چیز لازم است تا نمای کلی و چارچوب اصلی در کنار روند و شاخص‌های مورد مطالعه نمایش داده شود. ساختار سلسله مراتبی عناصر زیباساز کمک می‌کند تا شاخص‌های مورد ارزیابی و نواحی مورد مطالعه به صورت سیستماتیک نمایش داده شوند (شکل ۳).

با اینکه هفت شاخص تأثیرگذار در منطقه ۶ مورد ارزیابی قرار گرفته و میزان رضایت هر کدام در منطقه نشان داده شده است؛ لیکن این موضوع عینیت کمتری داشته است. زیرا زمانی می‌توان به نتایج منطقی دست یافت که تمامی معیارها و زیرمعیارها با همدیگر و نسبت به نواحی منطقه مقایسه و به صورت دو به دو سنجیده شوند. انجام این کار از طریق تحلیل سلسله مراتبی یا AHP انجام می‌پذیرد. برای صرفه‌جویی در وقت و دقت بیشتر از نرم افزار Expert choice 2011 استفاده می‌گردد که به صورت ویژه برای مقایسه‌های دو به دو طراحی گردیده است. بر اساس این نرم‌افزار

شکل ۳: چارت کلی شاخص‌ها و نواحی مورد مطالعه

برای رتبه‌بندی نواحی نیاز به اطلاعات اساسی هر ناحیه است. از این رو، پرسشنامه‌های هر ناحیه بر اساس وسعت نسبی هر ناحیه توزیع گردیده است. دلیل این امر این است که رضایت مردم و کارآیی سازمان زیباسازی بیشتر بر جنبه‌های ذهنی و فیزیکی عناصر زیباساز تأکید دارد و جمعیت به عنوان عامل ثانوی تأثیرگذار است.

جدول ۴: میانگین رضایت و عملکرد کلی شاخص‌های زیباساز در نواحی منطقه

شماره ناحیه	تعداد پرسشنامه	تعداد	جانمایی	شکل و فرم	رنگ	تناسب محیطی	نورپردازی	خوانایی
ناحیه ۱	۳۵	۲/۶۲	۲/۱۱	۲/۲۸	۲/۱۷	۱/۹۷	۲/۳۱	۱/۹۷
ناحیه ۲	۸۴	۳/۰۴	۳/۸۴	۳/۷۲	۳/۹۷	۳/۸۶	۳/۶۲	۲/۴۶
ناحیه ۳	۳۵	۲/۳۱	۲/۹۱	۲/۷۹	۲/۹۸	۲/۹۷	۳/۱۱	۲/۱۸
ناحیه ۴	۱۳۲	۱/۶۸	۲/۵۹	۱/۸۹	۲/۵۷	۲/۵۲	۱/۷۶	۳/۵۳
ناحیه ۵	۵۶	۲/۱۹	۳/۱۲	۲/۸۷	۳/۱۶	۳/۳۷	۳/۴۲	۳/۰۷
ناحیه ۶	۴۲	۱/۸۴	۳/۳۷	۲/۵۳	۲/۷۳	۲/۸۳	۲/۷۶	۲/۸۷
مجموع	۳۸۴	۱۳/۶۸	۱۷/۹۴	۱۶/۰۸	۱۷/۵۸	۱۷/۵۲	۱۶/۹۸	۱۶/۰۸

۰/۱۹۲ و رنگ با ۰/۱۷۵ تخصیص یافته و کمترین وزن را نیز شاخص تعداد به خود اختصاص داده است. بدین ترتیب مشخص است که شهروندان بیش از آن که بر افزایش کمی عناصر زیباساز تأکید نمایند؛ بر جانمایی مناسب آن‌ها توجه دارند. ضریب ناسازگاری در این مقایسه عدد ۰/۰۰۰۲۳ است که ضریب بسیار پایین و نتیجه قابل اعتماد را نشان می‌دهد (جدول ۵).

برای محاسبه‌ی امتیاز هر ناحیه، در اولین مرحله، شاخص‌های تأثیرگذار با یکدیگر دو به دو مقایسه می‌شوند تا وزن و میزان اثرگذاری هر کدام از شاخص‌ها و سهم هر یک مشخص گردد. این مقایسه با توجه به نگاه کارشناسانه و نتایج پرسشنامه انجام پذیرفته و وزن هر کدام از شاخص‌ها مشخص گردید. با توجه به مطالعات انجام شده بیشترین وزن به شاخص جانمایی با

جدول ۵: ماتریس عوامل مربوط به شاخص‌های زیباساز در منطقه

شماره ناحیه	تعداد	جانمایی	شکل و فرم	رنگ	تناسب محیطی	نورپردازی	خوانایی	وزن
تعداد	۱	۲/۴۳	۱/۶۲	۲/۳	۲/۲۹	۱/۲	۱/۶	۰/۰۷۵
جانمایی		۱	۱/۶۲	۱/۱۲	۱/۱۳	۱/۳۲	۱/۶۲	۰/۱۹۲
شکل و فرم			۱	۱/۵	۱/۴۹	۱/۳	۱/۰	۰/۱۱۸
رنگ				۱	۱/۰۱	۱/۲	۱/۵	۰/۱۷۵
تناسب محیطی					۱	۱/۲۲	۱/۴۸	۰/۱۷۴
نورپردازی						۱	۱/۳	۰/۱۴۹
خوانایی							۱	۰/۱۱۷
CR=0/00023								

در مرحله‌ی بعد، هر یک از شاخص‌های زیباساز با توجه به شش ناحیه موجود در منطقه مقایسه دو به دو شدند. مقایسه دو به دوی شش ناحیه از نظر شاخص تعداد نشان می‌دهد که ناحیه دو با وزن

۰/۳۰۴ دارای بالاترین امتیاز و ناحیه چهار با وزن ۰/۰۹۵ دارای کمترین میزان رضایت و عملکرد از نظر تعداد عناصر زیباساز هستند (جدول ۶).

جدول ۶: ماتریس عوامل مربوط به شاخص تعداد عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۱/۸۲	۱/۲۱	۲/۰۶	۱/۴۲	۱/۶۳	۰/۱۸۸
۲		۱	۲/۰۳	۲/۸۵	۱/۲۳	۲/۴۳	۰/۳۰۴
۳			۱	۱/۸۵	۱/۲۱	۱/۴۲	۰/۱۶۲
۴				۱	۱/۲۱	۱/۴۲	۰/۰۹۵
۵					۱	۱/۲۱	۰/۱۳۲
۶						۱	۰/۱۱۹

مقایسه‌ی نواحی بر اساس شاخص جانمایی نشان داد بالاترین امتیاز را ناحیه دو با ۰/۲۷۶ و کمترین امتیاز را ناحیه یک با وزن ۰/۰۹۲ کسب نمودند (جدول ۷).

جدول ۷: ماتریس عوامل مربوط به شاخص جانمایی عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۲/۴۸	۱/۶۳	۱/۴۲	۲/۲۶	۱/۸۵	۰/۰۹۲
۲		۱	۲/۰۶	۲/۲۶	۱/۴۲	۱/۸۵	۰/۲۷۶
۳			۱	۱/۲۱	۱/۶۳	۱/۲۱	۰/۱۳۸
۴				۱	۱/۸۵	۱/۴۲	۰/۱۱۹
۵					۱	۱/۴۲	۰/۲۱۴
۶						۱	۰/۱۶۱

از نظر شاخص شکل و فرم نیز ناحیه دو با وزن ۰/۳۰۷ دارای بیشترین امتیاز و ناحیه‌ی چهار با

۰/۰۹۲ امتیاز دارای کمترین رضایت و ضعیف‌ترین عملکرد می‌باشد (جدول ۸).

جدول ۸: ماتریس عوامل مربوط به شاخص شکل و فرم عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۲/۴۷	۱/۲۱	۱/۴۲	۱/۶۳	۱/۴۲	۰/۱۱۹
۲		۱	۲/۲۶	۲/۸۹	۱/۸۵	۲/۰۶	۰/۳۰۷
۳			۱	۱/۴۲	۱/۴۲	۱/۲۱	۰/۱۳۵
۴				۱	۲/۰۶	۱/۸۵	۰/۰۹۲
۵					۱	۱/۲۱	۰/۱۸۷
۶						۱	۰/۱۶۱

شاخص رنگ نیز یکی از مهم‌ترین مولفه‌های تعیین عملکرد سازمان زیباسازی در ایجاد آرامش روحی و روانی شهروندان است. بر این اساس

بیشترین رضایت و عملکرد مربوط به ناحیه دو با ۰/۳۲۸ و کمترین مربوط به ناحیه‌ی یک با وزن ۰/۰۸۰ می‌باشد (جدول ۹).

جدول ۹: ماتریس عوامل مربوط به شاخص رنگ عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۳/۳۲	۲/۰۶	۱/۶۳	۲/۲۶	۱/۸۵	۰/۰۸۰
۲		۱	۲/۲۶	۲/۶۸	۲/۰۶	۲/۴۷	۰/۳۲۸
۳			۱	۱/۴۲	۱/۲۱	۱/۲۱	۰/۱۵۸
۴				۱	۱/۶۳	۱/۲۱	۰/۱۱۷
۵					۱	۱/۴۲	۰/۱۸۲
۶						۱	۰/۱۳۶

نتایج بررسی‌های شاخص تناسب محیطی در یک با ۰/۰۹۱ دارای کمترین وزن می‌باشد (جدول منطقه نیز نشان می‌دهد که ناحیه دو با وزن ۰/۳۲۰ همچنان دارای بالاترین امتیاز و ناحیه‌ی

جدول ۱۰: ماتریس عوامل مربوط به شاخص تناسب محیطی عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۳/۰۹	۱/۸۵	۱/۴۲	۲/۲۶	۱/۲۱	۰/۰۹۱
۲		۱	۲/۲۶	۲/۶۸	۱/۸۵	۲/۴۷	۰/۳۲۰
۳			۱	۱/۴۲	۱/۴۲	۱/۲۱	۰/۱۵۲
۴				۱	۱/۸۵	۱/۲۱	۰/۱۱۳
۵					۱	۱/۶۳	۰/۲۰۰
۶						۱	۰/۱۲۴

نورپردازی از مؤلفه‌های اصلی زیباساز در محیط شهری است. عملکرد سازمان در شش ناحیه نشان می‌دهد که ناحیه‌ی ۲ با وزن ۰/۲۸۰ و ناحیه‌ی

جدول ۱۱: ماتریس عوامل مربوط به شاخص نورپردازی عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۲/۲۶	۱/۴۲	۱/۶۳	۱/۸۵	۱/۲۱	۰/۱۲۰
۲		۱	۱/۸۵	۲/۸۹	۱/۴۲	۲/۰۶	۰/۲۸۰
۳			۱	۲/۰۶	۱/۴۲	۱/۲۱	۰/۱۶۲
۴				۱	۲/۴۷	۱/۸۵	۰/۰۸۲
۵					۱	۱/۶۳	۰/۲۱۶
۶						۱	۰/۱۴۰

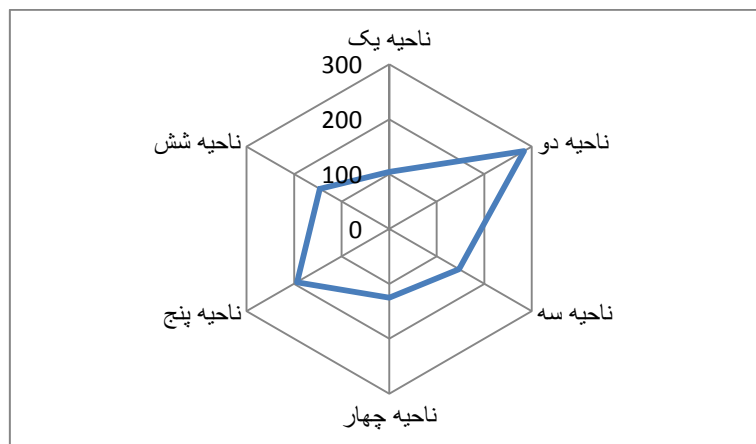
نتایج بررسی‌های شاخص خوانایی در منطقه نشان می‌دهد که ناحیه چهار با وزن ۰/۲۶۹ دارای

جدول ۱۲: ماتریس عوامل مربوط به شاخص خوانایی عناصر زیباساز

ناحیه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	وزن
۱	۱	۱/۸۵	۱/۴۲	۲/۶۸	۲/۲۶	۲/۰۶	۰/۰۸۷
۲		۱	۱/۴۲	۱/۸۵	۱/۴۲	۱/۲۱	۰/۱۵۱
۳			۱	۲/۲۶	۱/۸۵	۱/۶۳	۰/۱۱۳
۴				۱	۱/۴۲	۱/۶۳	۰/۲۶۹
۵					۱	۱/۲۱	۰/۲۰۴
۶						۱	۰/۱۷۶

کارآیی را به نسبت سایر مناطق به دست آورده و ناحیه یک با ۰/۱۰۴ امتیاز کمترین رضایت و کارآیی را کسب کرده است (شکل ۴).

با توجه به مجموع مطالعات انجام شده، امتیاز نهایی شش ناحیه به دست می‌آید. در مجموع ناحیه‌ی دو با ۰/۲۸۴ امتیاز بیشترین رضایت و

شکل ۴: نمودار عنکبوتی ماتریس عوامل مربوط به شاخص‌های عناصر زیباساز در نواحی مختلف

در جایگاه دوم از لحاظ رضایت و کارآیی قرار دارد. مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در این محدوده پارک ساعی، پارک شفق، اراضی عباس آباد و محدوده‌ی میدان آرژانتین تا تقاطع بزرگراه مدرس- همت است. ناحیه‌ی ۳ و ۶ نیز با امتیاز نزدیک ۰/۱۴۷ و ۰/۱۴۶ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۱۳).

مجموع مطالعات انجام شده در شش ناحیه نشان می‌دهد: ناحیه‌ی ۲ با ۰/۲۸۴ امتیاز از بالاترین میزان رضایت و کارآیی و ناحیه ۱ با ۰/۱۰۴ امتیاز از پایین‌ترین عملکرد و رضایت برخوردار است. این ناحیه بیشتر شامل محدوده‌ی پارک لاله و اطراف بلوار کشاورز تا تقاطع خیابان فاطمی و مطهری- ولیعصر است. همچنین ناحیه‌ی ۵ با ۰/۱۹۴ امتیاز

جدول ۱۳: نتایج ماتریس عوامل مربوط به شاخص‌های عناصر زیباساز در نواحی مختلف

سنجش آرامش روحی و روانی شهروندان منطقه				
۲/۲۸ ۲/۹۹ ۲/۶۸ ۲/۹۳ ۲/۹۲ ۲/۸۳ ۲/۶۸				
شماره ناحیه	تعداد	جانمایی	شکل و فرم	رنگ
ناحیه ۱	(۰/۰۷۵) (۰/۱۸۸)	(۰/۱۹۲) (۰/۰۹۲)	(۰/۱۱۸) (۰/۱۱۹)	(۰/۱۷۵) (۰/۰۸۰)
ناحیه ۲	(۰/۰۷۵) (۰/۳۰۴)	(۰/۱۹۲) (۰/۲۷۶)	(۰/۱۱۸) (۰/۳۰۷)	(۰/۱۷۵) (۰/۳۲۸)
ناحیه ۳	(۰/۰۷۵) (۰/۱۶۲)	(۰/۱۹۲) (۰/۱۳۸)	(۰/۱۱۸) (۰/۱۳۵)	(۰/۱۷۵) (۰/۱۵۸)
ناحیه ۴	(۰/۰۷۵) (۰/۰۹۵)	(۰/۱۹۲) (۰/۱۱۹)	(۰/۱۱۸) (۰/۰۹۲)	(۰/۱۷۵) (۰/۱۱۷)
ناحیه ۵	(۰/۰۷۵) (۰/۱۳۲)	(۰/۱۹۲) (۰/۲۱۴)	(۰/۱۱۸) (۰/۱۸۷)	(۰/۱۷۵) (۰/۱۸۲)
ناحیه ۶	(۰/۰۷۵) (۰/۱۱۹)	(۰/۱۹۲) (۰/۱۶۱)	(۰/۱۱۸) (۰/۱۶۱)	(۰/۱۷۵) (۰/۱۳۶)
شماره ناحیه	تناسب محیطی	نورپردازی	خوانایی	امتیاز نهایی
ناحیه ۱	(۰/۱۷۴) (۰/۰۹۱)	(۰/۱۴۹) (۰/۱۲۰)	(۰/۱۱۷) (۰/۰۸۷)	<u>۰/۱۰۴</u>
ناحیه ۲	(۰/۱۷۴) (۰/۳۲۰)	(۰/۱۴۹) (۰/۲۸۰)	(۰/۱۱۷) (۰/۱۵۱)	<u>۰/۲۸۴</u>
ناحیه ۳	(۰/۱۷۴) (۰/۱۵۲)	(۰/۱۴۹) (۰/۱۶۲)	(۰/۱۱۷) (۰/۱۱۳)	<u>۰/۱۴۷</u>
ناحیه ۴	(۰/۱۷۴) (۰/۱۱۳)	(۰/۱۴۹) (۰/۰۸۲)	(۰/۱۱۷) (۰/۲۶۹)	<u>۰/۱۲۵</u>
ناحیه ۵	(۰/۱۷۴) (۰/۲۰۰)	(۰/۱۴۹) (۰/۲۱۶)	(۰/۱۱۷) (۰/۲۰۴)	<u>۰/۱۹۴</u>
ناحیه ۶	(۰/۱۷۴) (۰/۱۲۴)	(۰/۱۴۹) (۰/۱۴۰)	(۰/۱۱۷) (۰/۱۷۶)	<u>۰/۱۴۶</u>

شاخص خوانایی که بالاترین امتیاز را به دست آورده در سایر موارد از رضایت و عملکرد بسیار ضعیفی برخوردار است. امیرآباد، قزل قلعه، یوسف آباد و جمشیدیه جزو شناخته‌شده‌ترین بخش‌های این ناحیه است.

ناحیه ۳ بیشتر در برگیرنده خیابان شهید بهشتی، خیابان مطهری تا هفت تیر و ناحیه ۶ نیز شامل شهرک والفجر و محدوده‌های بزرگراه کردستان است که این دو ناحیه در مجموع امتیاز متوسط و رو به ضعیف را کسب نموده‌اند. در نهایت ناحیه ۴ در رتبه پنجم با عملکرد ضعیف و رضایت کم قرار دارد. این ناحیه جز در

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم زیباسازی به طور کل از دو جنبه عینی و ذهنی قابل بررسی است. از یک طرف کالبد شهر مطرح است و از طرف دیگر ذهنیت شهروندان (مارگولیس، ۲۰۰۵). سایر رویکردهای طرح شده در حوزه‌ی زیبایی و زیباشناسی نیز به گونه‌ای جدال میان مباحث عینی و ذهنی است (نوهل، ۲۰۰۲). ارزیابی کلی از عناصر زیباساز در منطقه نشان داد به عنوان نمونه در زمینه‌ی سطل‌های زباله، سازمان زیباسازی، مکان‌یابی مطلوبی جهت جانمایی آن‌ها انجام نداده است و به جای اینکه آن‌ها را مکان‌های مناسب برای دسترسی آسان شهروندان قرار دهد، بیشتر مسأله تخلیه زباله مهم بوده است. در زمینه‌ی ایستگاه‌های اتوبوس نیز، داشتن یک ایستگاه مناسب برای تمام سیستم‌های حمل و نقل درون شهری امری واجب و ضروری است. اما مناسب بودن جانمایی ایستگاه‌ها به نظرات شهروندانی که از آن استفاده می‌کنند، بستگی دارد.

یکی از عناصر حیاتی در زیباسازی یک شهر خصوصاً در پارک‌ها استفاده از نیمکت است. طرز قرار گرفتن مطلوب این نیمکت‌ها باید به گونه‌ای باشد که دسترسی به آن‌ها آسان و راحت بوده و در سراسر پارک و به تعداد زیاد موجود باشند. مهم‌ترین محل قرار گرفتن نیمکت‌ها در سطح شهر، مراکزی است که رفت و آمد مردم در آن جا زیاد است، به ویژه مکان‌هایی که برای استراحت و تفریح مردم طراحی شده‌اند. نمونه بارز این موضوع در راسته‌ی چهار راه ولیعصر تا میدان ولیعصر به طور واضح نمایان است.

مسأله بعدی خصوصاً در پارک‌ها، مراکز خرید و دیگر مراکز عمومی، بهره‌گیری از چراغ‌های روشنایی در خیابان‌ها و مکان‌های فوق با نورپردازی شهری است. نصب این چراغ‌ها در

سطح شهر به فناوری طراحی این نوع چراغ‌ها و وسعت خیابان‌ها یا مراکزی که این چراغ‌ها در آن به کار می‌گیرند؛ بستگی دارد.

در زمینه‌ی صندوق‌های صدقه، کیوسک تلفن و صندوق پست نیز بیشتر بر مکان‌یابی و رنگ این عناصر تأکید می‌شود. این عناصر به همراه دکل‌های پست برق و مخابرات جزو عناصری هستند که از رضایت و عملکرد بهتری نسبت به سایر عناصر برخوردار هستند. شاید دلیل اصلی این موضوع آن باشد که عناصری چون صندلی و نیمکت، ایستگاه اتوبوس و وسایل ورزشی-تفریحی بیشتر در معرض دید و مورد توجه شهروندان بوده و تأکید بیشتری بر بهبود وضعیت این عناصر می‌شود.

از مقوله‌های مهم دیگر در حوزه‌ی زیباسازی توجه به فضای سبز موجود در منطقه است. پارک‌های شهری فضایی مناسب برای زیباسازی در اختیار می‌گذارند و خوشبختانه اغلب پارک‌های منطقه مانند ساعی و لاله با مبلمان شهری اعم از نیمکت، آبخوری، وسایل بازی، چراغ‌های روشنایی، سرویس بهداشتی، نمازخانه، وسایل ورزش، آبنما و... تجهیز شده‌اند. لیکن این پارک‌ها با وجود وسعت و ظرفیت‌پذیری بیشتر برای ساکنان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به دلیل تراکم بیشتر جمعیت و کاهش دسترسی به امکانات تفریحی خصوصاً در ساعات پایانی روز با تخریب و وندالیسم نیز رو به رو می‌شوند.

در نهایت برای بهبود وضعیت زیباسازی منطقه، می‌توان راهکارهای زیر را ارائه داد:

- الهام از الگوی باغ ایرانی برای زیباسازی خصوصاً در مناظر پارک‌های لاله، شفق و ساعی
- توجه به معلولان و جانبازان در الگوی طراحی مبلمان شهری خصوصاً در مسیر اتوبوس‌رانی خیابان ولیعصر و امتداد خیابان بهشتی و فاطمی

- چیدمان و طراحی مناسب و خلاقانه سنگ فرش‌ها خصوصا برای کم بینایان و نابینایان (با رنگ زرد) و همچنین بهره‌گیری از نقوش انتزاعی و آرام بخش

- حفظ ساختمان‌های تاریخی و یادمانی منطقه برای زیباسازی و ایجاد هویت مکانی بین ساکنین

- و در نهایت ایجاد پایگاه اطلاعاتی قوی از وضعیت زیباسازی و طراحی مبلمان منطقه و همچنین ارائه‌ی گزارش‌های منظم ماهانه از طریق سازمان زیباسازی برای آگاه سازی مردم

- تغییر رنگ و نحوه‌ی طراحی عناصر زیباساز خصوصا ایستگاه‌های اتوبوس (با تفکیک رنگ برای اتوبوس‌های داخل و خارج از منطقه)، نیمکت‌ها، بیلبوردهای تبلیغاتی و وسایل تفریحی - ورزشی خصوصا در مسیر خیابان مدرس و بزرگراه آیت الله حکیم و رسالت

- نصب مجسمه و تندیس از مشاهیر، دانشمندان و نخبگان ملی برای تقویت حس هویت و همبستگی همانند میدان فردوسی و تندیس خیام و تندیس ابوریحان بیرونی در پارک لاله

منابع

- شبیانی، م. و استوار زیجردی، ا.، ۱۳۹۰. منظر ادراکی شهر، مجموعه مقالات همایش ملی منظر شهری، جلد دوم، پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی و مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، پاییز، ص ۲۶-۲۹.

- صلیبا، ج.، ۱۳۶۶. فرهنگ اصطلاحات فلسفی، ترجمه منوچهر صانعی دره بیدی، نشر حکمت، ص ۳۹۴.

- فروغی، م.، ۱۳۴۴. سیر حکمت در اروپا، انتشارات کتابفروشی زوار، تهران، ص ۳۰۶.

- کلانتری، ح. و اخوت، ه.، ۱۳۹۰. برنامه‌ریزی منظر شهری، انتشارات فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی، تهران، ص ۳۹۱.

- گاستالا، پ.، ۱۳۵۸. زیباشناسی تحلیلی، ترجمه علی نقی وزیری، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۳۵۷.

- گروتز، ی.، ۱۳۸۳. زیبایی شناسی دین، فصلنامه باغ نظر، شماره ۲۴، ص ۱۶-۲۷.

- متولی، م.، ۱۳۸۹. بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی، نمونه‌ی موردی: مسیر گردشگری دارآباد

- جعفریان، م. و خیرخواه، ا.، ۱۳۹۱. ارائه‌ی رویه‌ی نظام‌مند انتخاب مشاور با هدف تدوین برنامه‌ی استراتژیک در مدیریت شهری، مطالعه‌ی موردی: سازمان زیباسازی شهر تهران، فصلنامه‌ی اقتصاد و مدیریت شهری، شماره ۱، زمستان، ص ۳۶-۱۵.

- جهانشاهی، م.، ۱۳۸۵. شهر زیبا، فصلنامه جستارهای شهرسازی، سال پنجم، شماره ۱۷ و ۱۸، ص ۳-۷.

- حبیب، ف.، ۱۳۸۵. طراحی منظر شهر در گذر تاریخ، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳، ص ۴۸-۵۳.

- رجبعلی، م.، ۱۳۹۱. اصول عمومی در رهنمودهای طراحی شهری جهت ارتقای کیفیت سرزندگی با رویکرد مناسب سازی، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی.

- شووان، ف.، ۱۳۷۲. اصول و معیارهای هنر جهانی، ترجمه سید حسین نصر، مجموعه مقالات مبانی هنر معنوی، دفتر مطالعات هنر دینی، ۲۵۴ ص.

رشته‌ی طراحی صنعتی، دانشکده‌ی هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ۱۹۶ ص.

-Benhabib, S., 2002 . The Claims of Culture : Equality and Diversity in the Global Era, Princeton, NJ: Princeton University Press, P.383-388.

-Boyer, CH., 1994. The City of Collective Memory, MIT press, USA, 547 p.

-Caudwell, C. H., 1974. Further studies On a Dying Culture, London, 53 p.

-Cohen, R. and Kennedy, P., 2000. Global Sociology, London: McMillan Press Ltd, 417 p.

-Golany, G. S., 1996. Geo. Space Urban Design, New York, John Willey and Sons Press, 361 p.

-Goulding, M., 1993. Communities and the Liberal Community: Some Comments and Questions. In J. Chapman, and I. Shapiro (EDS), Democratic Community, NOMOS, New York University Press, p. 115-125.

تهران، دو فصلنامه‌ی آرمانشهر، شماره ۵، پاییز و زمستان، ص ۱۳۹-۱۲۳.

- مرتضایی، س.، ۱۳۷۶. رهیافت‌هایی در طراحی مبلمان شهری، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد

-Girardet, H., 1992. ' New direction for sustainable urban living''. London. Gain book, Limited, 224 p.

-Kaplan, R. and Kaplan, S., 1991. The Experience of Nature: A Psychological Perspective, Cambridge University, Cambridge, Uk, 186 p.

-Kemmis, D., 1990. Community and the Politics of Place, Norman, OK: University of Oklahaa Press, p.218.

- Margolis, J., 2005. Medieval Aesthetics. In the Routledge Companion to Aesthetic, Edited by Gaut, B.N., and Lopes, D. London: Routledge, 580 p.

-Nohl, W., 2001. Sustainable Landscape Use and Aesthetic Perception – Preliminary Reflections on Future Landscape Aesthetics, Landscape and Urban Planning, v. 58, p. 223-237.